

SŁAWOMIR CZAPNIK*

Uniwersytet Opolski

ORCID: 0000-0001-6479-5066

Wprowadzenie do czternastego numeru *Studiów Krytycznych* **Introduction to the fourteenth issue of *Critical Studies***

CYTOWANIE

Czapnik, Sławomir. 2024. „Wprowadzenie do czternastego numeru *Studiów Krytycznych*”. *Studia Krytyczne* 13: 5–7.

Kiedy dekadę temu zakładałem razem z Mariuszem Baranowskim *Studia Krytyczne / Critical Studies*, nie mogłem nawet liczyć na to, że po dziesięciu latach będziemy mieli liczne grono odbiorców, zaś na naszych łamach będą gościć znamienici Autorzy z zagranicy i z Polski. Cieszyć może Czytelniczki, Czytelników i Osoby Czytelnicze, że w tym numerze zadebiutuje aż trzech nowych Autorów. Gwarantuję, że nie powiedzieliśmy jeszcze ostatniego słowa. W jakim miejscu będziemy za następną dekadę – życie pokaże.

Temat numeru jest paląco aktualny, dotycząc praw człowieka i ich wrogów. A tych ostatnich jest wielu i są oni potężni. Kwestia praw człowieka jawi się jako oczywista w obliczu świata, który – by posłużyć się Baumanowską frazą (Bauman 2004) – przemiela życia nieprzeliczonych mas jednostek. Trudno zaprzeczyć, że gdy patrzy się na ludobójstwo w Strefie Gazy, rosyjskie zbrodnie na Ukrainie czy niekończące się serie rzezi w Afryce (napędzane walką o zasoby naturalne, włącznie z surowcami, które trafiają do naszych smartfonów i laptopów), można nabrać przekonania, że podstawowe prawo człowieka – prawo do życia – nie cieszy się obecnie szczególnym szacunkiem. Myliłby się jednak ten, kto sądzi, że odrażająca przemoc wydarzyć się może wyłącznie w nieokreślonej, niecywilizowanej przestrzeni. W zglobalizowanym świecie przemoc w jednym miejscu łatwo może rozlewać się na

* Instytut Nauk o Polityce i Administracji, Uniwersytet Opolski, ul. Katowicka 89, 45-061 Opole; e-mail: czapnik.slawomir@gmail.com

całym świecie. Żyjemy w rzeczywistości, w której każdy jest odpowiedzialny za los każdego – a przynajmniej, jak można przypuszczać, powinien.

Niech wprowadzeniem do artykułu Henry'ego A. Giroux o truciźnie sączącej się z nienawistnego języka faszyzmu, będzie uwaga – zacytowana w *Społeczeństwie w stanie oblężenia* (Bauman 2007: 129) Aimé Cesaire'a, który cierpko stwierdził w roku 1955:

czego chrześcijański mieszcuch (z Europy z przyległościami) nie mógł naprawdę wybaczyć Hitlerowi, nie była zbrodnia ludobójstwa, lecz przestępstwo polegające na tym, że Hitler zastosował wobec Europy działania kolonizatorskie, jakie do tej pory dotyczyły jedynie Arabów, kulisów z Indii i Murzynów...

Giroux zwraca uwagę, że w Stanach Zjednoczonych pod rządami Donalda J. Trumpa, gdy ideologia spod znaku sloganu *Make America Great Again* urosła do rangi racji stanu, język jest polem walk społecznych i politycznych. Z jednej strony mamy tendencję do uniformizacji obywateli – jakkolwiek niektórzy przekonują, że traktowanie populacji przypomina raczej królowanie nad poddanymi, z drugiej zdecydowany opór i próbę emancypacji społecznej, wyzwolenia z okowów przestarzałych poglądów. Dla przekonanych o tym, że częścią amerykańskiej tożsamości jest zamiłowanie do wolnego rynku i głoszenie na świecie dobrej nowiny o kapitalistycznym zbawieniu, szokujące mogą być badania z 2025 r., wedle których 67 proc. amerykańskich studentów ma pozytywne zdanie o socjalizmie, podczas gdy analogiczny pogląd o kapitalizmie żywi zaledwie 40 proc. respondentów; negatywnie patrzy na kapitalizm większość (53 proc.) ankietowanych, a jednocześnie źle o socjalizmie myśli mniej niż co czwarty (23 proc.) student (Pandey & Talev 2025). Wiele wskazuje na to, że właśnie w Stanach Zjednoczonych najostrzejsza jest walka o przyszłość między siłami postępowymi i gotowymi bronić systemu nierówności za wszelką cenę, nawet ześlizgnięcia się w faszyzm czy też technofeudalizm (Varoufakis 2024).

Sebastian Urbaniak, autor książki *Filozofia społeczna ruchu Black Power. Między nacjonalizmem a marksizmem* (Urbaniak 2025), wprowadza w świat radykalnego czarnego nacjonalizmu, ewoluującego od ruchu praw obywatelskich do internacjonalizmu trzecioświatowego. Biali nie zdają sobie sprawy, co oznacza być kolorowym – zwłaszcza Czarnym – w rasistowskim społeczeństwie. Pamiętajmy, że wspomniany przez Urbaniaka Malcolm X, był – wedle psychologa Jamesa Gilligana (2001: 214) – „jednym z najbardziej elokwentnych, przenikliwych i uczciwych analityków psychologii dyskryminacji rasowej (albo kastowego podziału społeczeństwa) i obnażał swoją duszę równie chętnie jak psychologię ciemnocy”. Widać wyraźnie, że jeśli punktem wyjścia są prawa człowieka i ich ochrona, to nie jest oczywiste, w jakim kierunku ideowym pójdą myśli i czyny: od konserwatywnych (czy

też neokonserwatywnych) koncepcji siłowego wymuszania przestrzegania praw człowieka po radykalnie lewicowe opowiedzenie się po stronie Globalnego Południa, a dokładniej – jakby powiedział Frantz Fanon (2025) – „wyklętego ludu ziemi”.

Tłumaczenie na język angielski mojego artykułu poświęconego Michaelowi Sfordowi – skądinąd wnukowi Baumana – przybliżyła postać wybitnego prawnika, który od lat stara się reprezentować Palestyńczyków przed izraelskimi sądami. Wyraźnie pokazuje granice zmagania prawnego z opresyjnym systemem, zaś w obliczu działań obecnych władz izraelskich można go odczytywać jako dokument historyczny, świadectwo obrony praw człowieka wbrew dominującemu nurtowi opinii publicznej.

Dział tekstów różnych otwiera artykuł przekrojowy Tomasza Pawłuszki, który dokonuje analizy dyskursu bestsellerów geopolitycznych, wskazując na ich pewne problematyczne aspekty. Najpopularniejszym książkom często brakuje głębi teoretycznej, szerszej perspektywy historycznej, nie wspominając, iż niektóre z nich jawią się jako napisane na polityczne zamówienie, co nie musi koniecznie przekreślać ich wartości merytorycznej, lecz wpisuje je w określony kontekst. Zaletą tekstu jest zwrócenie uwagi na zmienność literatury przedmiotu w czasie, podyktowaną zmieniającą się rzeczywistością międzynarodową.

Numer zamyka młody badacz krakowski Tomasz Rosowski, który skupia się na przybliżeniu koncepcji „realizmu kapitalistycznego” Marka Fishera, przez który rozumie się wszechobecną ideologię naturalizującą kapitalizm i podkreślającą jego rzekomą bezalternatywność. Fisher lekarstwa na ową domniemaną dolegliwość szuka w „lewicowej hiperstycji”, co stanowi kolejne wezwanie do budowy nowego, lepszego świata.

Bibliografia

Bauman, Zygmunt. 2004. *Życia na przemiał*, przeł. Tomasz Kunz. Kraków: Wydawnictwo Literackie.

Bauman, Zygmunt. 2007. *Spółeczeństwo w stanie oblężenia*, przeł. Janusz Margański, wyd. 2. Warszawa: Wydawnictwo Sic!

Fanon, Frantz. 2025. *Wyklęty lud ziemi*, przeł. Hanna Tygielska. Kraków: Karakter.

Gilligan, James. 2001. *Wstyd i przemoc. Refleksje nad śmiertelną epidemią*, przeł. Andrzej Jankowski. Warszawa: Media Rodzina.

Pandey, Erica and Telev, Margaret. 2025. „Poll: College students prefer capitalism to socialism”. *Axios*, 1 November. Data dostępu: 30 grudnia 2025 r., <https://www.axios.com/2025/11/01/socialism-capitalism-college-voters>.

Varoufakis, Yanis. 2024. *Technofeudalizm: co zabiło kapitalizm?*, przeł. Paweł Szadkowski. Sieradz: Glowbook.